

MICHAŁ OŻÓG

 <http://orcid.org/0000-0002-4315-5235>

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie

*Sprawozdanie z Międzynarodowej Konferencji Naukowej
„Kodeks Pio-Benedyktyński między tradycją a rozwojem.
W 100. Rocznicę promulgacji Kodeksu prawa kanonicznego
z 1917 roku”, Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie, Warszawa, dnia 9 listopada 2017 r.*

Abstract

The Report on the International Conference “The 1917 Pio-Benedictine Code” between tradition and development. On the 100th Anniversary of the Promulgation of the Code of Canon Law, 1917. The Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw, November 9, 2017

The conference was held in Warsaw on November 9th, and it touched upon the subject of the 1917 Pio-Benedictine Code. It was organised by the Cardinal Stefan Wyszyński University in Warsaw. The participants were greeted by the Rev. Prof. Stanisław Dziekoński (Rector) and the Rev. Prof. Henryk Stawniak (Dean of the Faculty of Canon Law at the Cardinal Stefan Wyszyński University). The symposium was divided into two sessions. The conference gathered 9 lecturers who work at universities in Poland, Italy, and the Czech Republic. The papers focused on the origins of the Pio-Benedictine Code and some selected legal institutions.

Keywords: canon law, legal history, Pio-Benedictine Code, Warsaw

Słowa kluczowe: prawo kanoniczne, historia prawa, Kodeks Pio-Benedyktyński, Warszawa

W dniu 9 listopada 2017 r. na Wydziale Prawa Kanonicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego (WPK UKSW) odbyła się Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Kodeks Pio-Benedyktyński między tradycją a rozwojem. W 100. Rocznicę promulgacji Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 roku”. Tematyka wydarzenia nawiązywała do setnej rocznicy powstania Kodeksu prawa kanonicznego, nazywanego także

Kodeksem Pio-Benedyktyńskim, od imion dwóch papieży, którzy są jego twórcami – Piusa X i Benedykta XV.

Obrazy konferencyjne odbyły się na kampusie uniwersyteckim UKSW przy ul. Dewajtis 5 w Warszawie w Auli Jana Pawła II. W imieniu władz UKSW uczestników konferencji powitał ks. prof. dr hab. Stanisław Dziekoński (Rektor UKSW). W ramach uroczystości otwarcia słowo wstępne wygłosił ks. prof. dr hab. Henryk Stawniak (Dziekan WPK UKSW). W tej części przywitano przybyłych prelegentów oraz uczestników wydarzenia. W konferencji uczestniczyło dziewięciu prelegentów reprezentujących sześć ośrodków akademickich. Program konferencji obejmował dwie sesje. W pierwszej sesji wygłoszono trzy referaty, a w drugiej sześć, z czego trzy wystąpienia nastąpiły po przerwie.

Pierwszą sesję konferencji moderował ks. prof. dr hab. Tomasz Rozkrut (Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie). Prof. dr hab. Waclaw Uruszczak (Uniwersytet Jagielloński w Krakowie) przedstawił referat *Kodeks prawa kanonicznego w 1917 roku na tle innych kodeksów prawa w Europie od końca XVIII do początku XX wieku*. Wystąpienie dotyczyło problematyki kodyfikacji prawa w rozwoju historycznym. W ramach wprowadzenia Referent wskazał na „przesłanki ogólne i szczególne kodyfikacji prawa”. Następnie omówił tzw. ruch kodyfikacyjny w XVIII w., a także przybliżył założenia, Landrehtu pruskiego z 1794 r., Kodeksu cywilnego Napoleona z 1804 r. i innych kodeksów francuskich, Kodeksu cywilnego austriackiego z 1811 r. (ABGB), Kodeksu cywilnego Królestwa Polskiego z 1825 r. Zwrócono uwagę na wpływ tzw. szkoły historycznej na spowolnienie ruchu kodyfikacji w XIX w. w Europie. Następnie Prelegent omówił problematykę rozwoju prawa kanonicznego w kierunku jego kodyfikacji. Referent scharakteryzował Kodeks prawa kanonicznego z 1917 r. Myślą przewodnią wystąpienia było przybliżenie idei państwa i Kościoła jako społeczności doskonałej (*societas perfecta*).

Kolejnym mówcą w tej części był prof. Carlo Fantappiè (Università degli Studi Roma Tre, Rzym – Włochy), który wygłosił referat w języku włoskim, pod tytułem *Storia e significato del codice pio-benedettino „Historia i znaczenie Kodeksu pio-benedyktyńskiego”*. Prelegent przedstawił motywy wyboru formy kodyfikacji w celu reformy prawa kanonicznego, cele oraz sposoby redakcji kodeksu z 1917 r., eksponując podobieństwa i różnice w stosunku do kodeksów świeckich, a także nowości i ogólne założenia regulacji. Wystąpienie obejmowało również nakreślenie głównych mankamentów kodeksu z 1917 r. Referent wskazał na trudności podjęcia jednoznacznej oceny znaczenia historycznego Kodeksu Pio-Benedyktyńskiego. Wynikać to ma z dwóch powodów. Po pierwsze, nie ma dostatecznych badań nad realizacją kodeksu w prawie partykularnym. Druga przyczyna związana jest z hermeneutyczną perspektywą badawczą nad analizą Kodeksu, co wyraża się w błędnym spojrzeniu na przedmiotową regulację w optyce oczekiwania własnej epoki.

Trzecim prelegentem był ks. dr hab. Piotr Ryguła, prof. UKSW, który przedstawił przedłożenie *Recepcja prawa kanonicznego w prawie małżeńskim II Rzeczypospolitej. Analiza prawa na terytorium dawnego Królestwa Polskiego*. Referent odniósł się do faktu występowania pięciu systemów prawa małżeńskiego na ziemiach polskich w 1918 r., a także przedstawił próby ustanowienia jednego systemu prawa małżeńskiego wraz ze wskazaniem przyczyn niepowodzenia. Prelegent w swoim wystąpieniu omówił model

prawa małżeńskiego obowiązujący na obszarze Królestwa Polskiego z punktu widzenia recepcji prawa wewnętrznego Kościoła katolickiego. Referat obejmował przedstawienie regulacji ustawy *Prawo małżeńskie* z 1836 r. wraz z ówczesnymi poglądami doktryny. Treść referatu dotyczyła ponadto refleksji na temat stosunków rodzinnych i małżeńskich na tych ziemiach. Wystąpienie wskazywało na zastosowanie prawa kanonicznego w obszarze prawa państwowego.

Po dyskusji i przerwie kawowej rozpoczęta została druga sesja, którą moderował ks. dr hab. Ambroży Skorupa, prof. KUL. Odczyt *Regulacji wykładni w CIC 1917 i CIC 1983. Status quo czy novum* przedstawił ks. dr hab. Piotr Kroczek, prof. UPJPII. Referent porównał i zanalizował przepisy prawne dotyczące zasad wykładni w obu kodeksach. Uwaga poświęcona została również problematyce „interpretacji oraz hermeneutyki prawa kościelnego” z punktu widzenia zasad procesu jego stanowienia. Wystąpienie dotyczyło analiz porównawczych: kan. 17 CIC 1917 i kan. 16 CIC 1983, kan. 18 CIC 1917 i kan. 17 CIC 1983, kan. 19 CIC 1917 i kan. 18 CIC 1983, kan. 20 CIC 1917 i kan. 19 CIC 1983, kan. 29 CIC 1917 i kan. 27 CIC 1983. Autor we wnioskach stwierdził, że możliwość dokonywania wykładni kościelnych aktów prawnych wymaga „autorytatywnego” określenia jej zasad. Poza tym podkreślił szeroki zakres wykorzystania bogactwa dorobku myśli kanonistycznej, brak jednoznacznego wykorzystania teorii interpretacji przy reformie kodeksu, „zapóźnienie” prawa kanonicznego względem prawa świeckiego w odniesieniu do poziomu metodologii prawniczej. Prelegent zwrócił również uwagę na znaczenie uwarunkowań teologicznych i filozoficznych w procesie interpretacji. Referent podkreślił, że zmiany w CIC 1983 w zakresie wykładni nie wyeliminowały wielu wątpliwości co do sensu poszczególnych przepisów. Pojawiły się natomiast nowe dylematy, które wcześniej nie występowały na gruncie CIC 1917. Odpowiadając na tytułowe pytanie, Mówca stwierdził, że obecny kodeks w porównaniu z CIC 1917 „(...) utrzymuje w przedmiocie wykładni prawa kanonicznego normatywny *status quo*, wprowadzając jedynie niewielkie *novum*” (s. 110).

Kolejny referat wygłosił o. prof. dr Damián Němec (Univerzita Palackého v Olomuci) pt. *Ewolucja regulacji CIC/1917 dotyczącej profesji zakonnej czasowej*. Wystąpienie dotyczyło sytuacji poprzedzającej CIC 1917, w tym odniesiono się do listu okólnego *Neminem latet* z 1857 r. i innych regulacji wraz z zarysowaniem ich wpływu na status grup zakonnych. Wiele uwagi poświęcono omówieniu norm z kodeksu z 1917 r. Prelegent odniósł się do zagadnień specyfiki profesji czasowej, wymogów stawianych kandydatom do profesji, skutków profesji czasowej w sferze życia zakonnego z punktu widzenia profesji solennej, kwestii praw wyborczych we wspólnocie, dysponowania majątkiem, służby wojskowej, profesji zakonnika będącego „blisko śmierci”. Prelegent stwierdził, że ustanowienie obowiązku składania ślubów czasowych podyktowane było względami praktycznymi. Wygenerowało to nowe problemy prawne, które spowodowały konieczność reformy prawa zakonnego. Pewne kwestie były jednak poza regulacją kodeksową, w tym wpływ służby wojskowej na status zakonników. Referent pozytywnie ocenił ustanowienie ślubów czasowych we wspólnotach zakonnych. Podkreślił, że normy dotyczące profesji czasowej z CIC 1917 zostały wykorzystane w kodeksie z 1983 r.

W dalszej kolejności głosił zabrał ks. dr hab. Jan Krajczyński, prof. UKSW, który przedstawił referat pt. *De Magisterio ecclesiastico (CIC 1917, can. 1322–1408). Remedium i perspektywa nowych uregulowań*. Rozważania dotyczyły charakterystyki

części czwartej – *De magisterio ecclesiastico* z książki trzeciej *De rebus* (kan. 726–1551). Prelegent omówił regulację prawa o kościelnej władzy nauczania w kodeksie z 1917 r., wskazując, że była on odpowiedzią na rozpowszechnione idee epoki oświecenia. Referent nakreślił także słabe strony modelu posługi nauczania Kościoła według kodeksu z 1917 r. Mówca zwrócił uwagę, że omawiana regulacja prawna stanowiła punkt wyjścia w podjęciu rozważań nad kształtem nowych rozwiązań prawnych w kodeksie Jana Pawła II w przedmiotowym zakresie. Niemniej jednak podkreślono, że obecny stan prawny nie stanowi jedynie dostosowania, lekkiego zmodyfikowania norm prawnych, ponieważ na ich treść wpłynęło przede wszystkim nauczanie Soboru Watykańskiego II oraz współczesne uwarunkowania życia wiernych. Wskazano przy tym na zalety CIC 1983 względem CIC 1917, podkreślając wyższy poziom poprawności metodologicznej przepisów, syntetyczność warstwy dyspozytywnej oraz układ wewnętrzny.

Następnie referat wygłosił ks. prof. dr hab. Zbigniew Janczewski (UKSW) pt. *Iurisdictio ad confessiones excipiendas jako wyraz średniowiecznego pojmowania korzystania z władzy podczas sprawowania sakramentu pokuty w Kościele*. Wystąpienie ukierunkowane było na przedstawienie sposobów powierzania jurysdykcji do spowiadania kapłanom. Ponadto wskazano na pojmowanie władzy do odpuszczania grzechów w średniowieczu. Rozważania obejmowały zarys historyczny, jurysdykcję do spowiadania na gruncie Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. W dawnym prawie konieczne było posiadanie jurysdykcji nad penitentem, z czego zrezygnowano na rzecz upoważnienia. Referent przedstawił charakterystykę upoważnienia do spowiedzi z Kodeksu z 1983 r., wskazując na różne grupy duchownych, którzy dziś posiadają takie upoważnienie. Prelegent zarysował także rozwój doktryny dotyczącej instytucji *iurisdictio ad confessiones*.

Kolejne przedłożenie, po przerwie, wygłosił o. prof. Janusz Kowal SJ (Pontificia Università Gregoriana, Rzym); referat nosił tytuł *Pierwsza kodyfikacja kolejnym etapem optymalizacji kanonicznego prawa małżeńskiego*. Prelegent w swoim wystąpieniu przedstawił regulację prawa małżeńskiego w Kodeksie Pio-Benedyktyńskim w rozwoju historycznym. Rozważania dotyczyły charakterystyki unormowań z CIC 1917 w świetle nauczania Kościoła o małżeństwie jako nierozzerwalnym związku kobiety i mężczyzny. Referent odniósł się również do regulacji z kodeksu Jana Pawła II, wskazując na ewolucję regulacji prawnej. Mówca nawiązał do obecnej sytuacji kanonicznego prawa małżeńskiego i zachodzących przeobrażeń społecznych i kulturowych wśród młodych ludzi.

Jako ostatni głos zabrał ks. dr Jan Dohnalik (UKSW), który wygłosił referat *Wiek przyjmującego bierzmowanie w świetle redakcji Kodeksu z 1917 roku*. Referent przedstawił stan normatywny przed CIC 1917, w pierwszym etapie prac nad kodeksem (1904–1913), a także w końcowym stadium prac (1914–1917). Rozważania nawiązywały do różnych stanowisk prezentowanych w trakcie przygotowania CIC 1917. Mówca zwrócił uwagę na konflikt między dwoma wizjami, tj. jak najwcześniejszym przyjęciem sakramentu bierzmowania a uwzględnieniem uwarunkowań katechetycznych i psychologicznych kandydata. Ostatecznie przyjęto wówczas wiek siedmiu lat, bez dopuszczalności podwyższenia wieku. Po Soborze Watykańskim II aprobatę uzyskało jednak stanowisko o potrzebie dopasowania wieku bierzmowania do procesu dojrzewania młodego człowieka, co doprowadziło do podniesienia wieku kandydata do tego sakramentu.

Po wygłoszeniu referatów odbyła się dyskusja nad ich treścią, a także podsumowano obrady. Konferencja zorganizowana przez UKSW stanowiła istotny punkt na liście wydarzeń upamiętniających 100-lecie wydania Kodeksu Pio-Benedyktyńskiego. Należy wyrazić wdzięczność organizatorom za trud przygotowania owocnego spotkania naukowego, któremu towarzyszyła ożywiona dyskusja oraz uroczysty obiad. Osiem z dziewięciu pokrótce omówionych wystąpień zostało zamieszczonych w publikacji *Kodeks Pio-Benedyktyński. Między tradycją a rozwojem*, opracowanej pod redakcją ks. prof. Zbigniewa Janczewskiego, ks. dr Jana Dohnalika oraz mgra Igora Kilanowskiego. Warto podkreślić, że tom ten został wydany już na dzień konferencji. Autor przygotował sprawozdanie, korzystając również z przedmiotowej publikacji i przekazanych przez organizatorów materiałów, wśród których znajdowało się tłumaczenie referatu C. Fantappie na język polski oraz tekst ks. dra Francka H. Mbidy (Uniwersytet Katolicki W. Bertona, Kamerun) pt. *Recepcja Kodeksu prawa kanonicznego z 1917 r. w Kamerunie*.